

Двобій Ахілла і Гектора

Гомер

...До нього Ахілл наближався,
Мов Еніалій — Арей войовничий — в шоломі гривастім.
Ясень страшний пелібнський на правім рамені у нього
Злегка похитувався, мідь його зброї блищала світлим
Сяйвом вогню чи промінням яскравого сонця на сході.
Гектор же, щойно побачив його, затремтів. Не посмів він
Ждать його й кинувсь тікати, за собою лишаючи браму.
Слідом погнався Пелід, на швидкі покладаючись ноги,
Так же, як сокіл у горах, з пернатих усіх найбистріший,
Легко під хмарами гонить сполохану горлицю дику,
Й мечеться та на всі боки, а сокіл із клекотом хижим

Швидко її настигає, здобичі прагнучи серцем.
Рвавсь так Ахілл уперед, та вздовж іліонського муру
З трепетом Гектор тікаючи, дужими рухав коліньми.
Мимо дозорного пагорба й смбков, овіяних вітром,
Бігли вздовж муру міського обидва шляхом вони битим.
До струменистих джерел вже добігли вони.
Дві криниці Витоки звідти дають течії' вирового Скамандру.
Мимо промчали вони, той — рятуючись, той — здоганявши.
Сильний попереду мчав, настигав же, як вихор, багато
Дужчий від нього, — не бик-бо жертівний, не шкура бичача
Ціллю була їм, як це в бігових перегонах буває, —
Тут же ішлося за Гектора душу, впокірника коней.
Як в бігових перегонах, змагання мету обминувши,
Однокопиті проносяться коні, й їх жде нагорода —
Мідний триніг або жінка — на шану померлого мужа —
Так вони тричі оббігли навколо Пріамове місто
В дужім бігу, аж стали дивитись на них і богбве.
Отже, почав тоді мовити батько людей і безсмертних:
"Горе! На власні очі я гнаного круг Іліона
Любого воїна бачу, журбою за Гектора тяжко
Серце моє засмутилося! Скільки биків круторогих
Він на ущелинах Іди в верхів'ях і в високоверхій
Трої мені попав! Сьогодні ж Ахілл богосвітлий
Гониться швидко за ним круг священного міста Пріама.
Отже, богове, подумайте й пильно тепер обміркуйте,

Чи врятувати від смерті його, чи дозволить Пеліду
Все ж подолать його, хоч він великою доблестю славен".
В відповідь мовить богиня йому ясноока Афіна:
"Батечку наш темнохмарний, о що ти сказав, громовладче!
Смертного мужа, якому давно вже приречена доля,
Від неминучої смерті хотів би ти все ж увільнити.
Дій, як волієш, та ми, усі інші боги, з цим не згодні".
Відповідаючи, так їй сказав на це Зевс хмаровладний:
"Трітогеніє¹, дитя моє любе, не бійся! Хоч часом
І не ласкаво я мовлю, до тебе я завжди прихильний.
Зробиш, як розум підказує, хай тебе це не спиняє".
Те, що він мовив Афіні, було і самій їй до серця —
Кинулась швидко вона із високих вершин олімпійських.
А прудконогий Ахілл безустанно за Гектором гнався.
Наче на оленя юного пес по узгір'ях полює,
Вигнавши з лігва, й жене по ярах та ущелинах диких,
Той, хоч умкне на хвилину, у хащах густих затаївшись,
Пес по сліду його знайде й женеться за ним, поки схопить.
Так від Пеліда не міг прудкононого й Гектор умкнути.
Скільки не кидався він, щоб Дарданської брами добігти
І захватись під захистом міцно збудованих мурів,
Де б і трояни його захистили, стріляючи зверху,
Стільки й Пелід забігав наперед і на голу рівнину
Знов одганяв його, сам же міської тримався твердині.
Як уві сні не впіймать чоловікові іншого мужа —
Ані цей утекти, ані той наздогнати не може —
Так ні настигнуть Ахілл, ані Гектор не міг і умкнути.
Як пощастило б од Кер ухилитись йому і від смерті,
Коб Аполлон дальносяжний востаннє йому не з'явився
На допомогу, надавши снаги й підбадьоривши ноги?
Воям ахейським кивав головою Ахілл богосвітлий
Ратищ на Гектора довгих і стріл гірких не метати,
Щоб не здобув би хто слави, а він тоді б другим лишився.
А як обидва вони до джерел учетверте добігли,
Батько безсмертних богів, терези золоті натягнувши,
Кинув на шальки два жереби довгопечальної смерті —
Гектора, коней баских упокірника, й другий — Ахілла,
І посередині взяв. Долі Гектора день похилився,
Вниз, до Аїду пішов, — Аполлон одвернувся од нього.

Афіна сповіщає Ахілла, що Аполлон більше не буде допомагати Гектору і, прийнявши

подобу брата Гектора Деїфоба, переконує троянця в необхідності ведення бою з Ахіллом.

1 Афіна нібито народилася біля озера (ріки) Тритон у Лівії, тому її ще називали Трітогенією, або Трітонідою.

Перший Ахіллові Гектор сказав тоді шоломосяйний:

"Більш я не буду, Пеліде, як досі, тебе уникати.

Тричі оббіг я Пріамове місто священне, не смівши

Стріти твій напад. А зараз — дух мій мене спонукає

Стати грудьми проти тебе — здолаю чи смертю загину.

Але звернімось до вічних богів: вони кращими будуть

Свідками нам і нашу пильніше доглянуть умову.

Не оскверню я тебе, коли над тобою звиягу

Дасть мені Зевс, і душу із тіла твого відберу я.

Тільки славетне озброєння з тебе зніму я, Ахілле,

Тіло ж ахеям верну. Так само й зі мною ти вчиниш".

Глянув спідлоба і мовив до нього Ахілл прудконогий:

"Не говори мені, Гекторе клятий, про жодні угоди!

Як не бува між людьми і між левачами клятв непорушних,

Як між вовками й ягнятами згоди не буде ніколи,

А без кінця споконвік одне з одним вони ворогують, —

Так і між нами не бути любові, не бути ніяким

Клятвам нерушним, аж поки один з нас чолом не поляже

Й крові його Арей не нап'ється, боєць войовничий.

Всю спогадай свою доблесть. Слід нині тобі особливо

Списником бути несхибним і дужим бійцем войовничим.

Більше тобі не втекти. Незабаром Паллада Афіна

Списом моїм подолає тебе. Спокутуєш нині

Сум мій по друзях моїх, повбиваних лютим тобою!"

Мовивши так, розмахнувсь і свого довготінного списа

Кинув, та вгледів його й ухилився осяйливий Гектор,

Вчасно присів, і спис мідногострий, над ним пролетівши,

В землю уп'явся. Вирвавши спис той, Паллада Афіна

Потай від Гектора, люду вождя, повернула Ахіллу.

Гектор тоді бездоганному сину Пелея промовив:

"Схибив ти! Видно, усе ж таки, богоподібний Ахілле,

Ти не від Зевса дізнався про долю мою, як хвалився.

Був балакун ти, словами готовий мене ошукати,

Щоб з переляку я сили позбувся й снаги бойової!

Не утікати мені, не вженеш мені списа у спину!

Прямо іду проти тебе, проймеш мені груди, як тільки

Дасть тобі бог. А тим часом і сам ти мого стережися
Мідного списа. Бодай би цілком ти прийняв його в тіло!
Легшою стала б, напевно, війна й для троян із твоєю
Смертю. Для них-бо усіх найбільше являєш ти лихо!"
Мовивши так, розмахнувся, і свого довготінного списа
Кинув, і прямо у щит Ахіллові вцілив несхибно.
Але далеко одскочив той спис од щита. І розсердивсь
Гектор, як глянув, що спис пролетів із руки його марно.
Став він, збентежений: іншого-бо не було в нього списа.
Голосно він білощитного став Деїфоба гукати,
Щоб йому ратище дав, а того не було уже й близько.
Все зрозумів тоді Гектор, і так він до себе промовив:
"Горе мені! Мабуть, справді до смерті боги мене кличуть!
Я-бо гадав, що герой Деїфоб недалеко від мене,
Він же за мурами, в місті, й мене обманула Афінна!
Ось вже зловісна наблизилась смерть, і нікуди від неї
Не утекти. Як видно, давно уже це до вподоби
Зевсу й його дальносяжному синові, котрі раніше
Допомагали мені. І от доля уже настає.
Але нехай уже не без борні, не без слави загину,
Діло зробивши велике, щоб знали про нього й потомки!"
Мовивши так, він з піхов загострений вихопив меч свій,
Довгий, важений, що при стегні його дужім був завжди,
Зщуливсь і кинувся, наче орел отой високолетний,
Що на рівнину раптово із темної падає хмари
Ніжне ягнятко вхопити або полохливого зайця, —
Кинувся так же і Гектор, підносячи гострений меч свій.
Так же й Ахілл тоді з серцем, сповненим буйної сили,
Кинувся, груди могутні щитом прикриваючи круглим
Гарного виробу, а на чолі красувався блискучий,
Міддю окутий шолом, розвівалась над ним золотиста
Грива густа, що вправив Гефест її щільно у гребінь.
Так же, як сяє між зір незліченних у темряві ночі
Геспер, що в небі немає від нього яснішої зірки,
Сяяло так і відточене вістря на списі Ахілла,
Що у правиці стрясав ним, готуючи Гектору лихо
І виглядаючи, де б йому ніжне уразити тіло.
Але ховалося тіло вождя під озброєнням мідним,
Славним, здобутим, коли подолав він Патроклову силу.
Там лиш, де кості-ключиці поєднують шию з плечима,
Горло біліло — найшвидше душі там сягає загибель —

Саме туди своїм списом ударив Ахілл богосвітлий,
І пройняло його вістря ту ніжну шию навиліт.
Мідноважкий не пробив, проте, Гектору ясен горлянки,
Щоб у розмові з Пелідом мінятися міг він словами.
В куряву впав він, і крикнув, зрадівши, Ахілл богосвітлий:
"Гекторе, вбивши Патрокла, — невже врятуватись самому
Ти сподівався? И мене не страшився, бо я був далеко?
Дурню ти! На допомогу йому набагато сильніший
Ззаду, поміж кораблів глибодонних, товариш лишався —
Я, що коліна розслабив твої! Тебе розтерзають
Птахи з ганьбою і пси, а його поховують ахеї".
Весь знемагаючи, Гектор одрік йому шоломосяйний:
"Задля твоєї душі, і колін, і батьків твоїх рідних,
Псам, я благаю, не кидай мене під човнами ахеїв,
Матимеш золота й міді за це ти від мене багато:
Щедрі дарунки мій батечко дасть тобі й мати шановна,
Тільки верни моє тіло додому, щоб Трої синове
Й жони троянські, вогнем попаливши, його поховали".
Глянув спідлоба і мовив до нього Ахілл прудконогий:
"Псе, не благай мене задля колін і батьків моїх рідних.
Тільки б дав волю я серцю і гніву своєму, то м'ясо
Рвав би із тебе й сирим пожирив би, — таке ти накоїв!
Нині ніхто вже від псів голови не врятує твоєї,
Хоч би і в десять, і в двадцять разів привезли мені більший
Викуп, і, зваживши на терезах, обіцяли ще стільки,
Й золотом чистим вагу твого тіла звелів замінити
Син Дарданів Пріам, — і тоді твоя мати шановна,
Що народивсь ти від неї, на ложі тебе не оплаче —
Пси лиш та хижі птахи розірвуть на шматки твоє тіло!"
Смертю конаючи, Гектор одрік йому шоломосяйний:
"Бачу, що добре я знаю тебе і дарма намагався
Переконати, бо серце у грудях у тебе залізне!
Та начувайся, щоб гніву богів не зазнати за мене
В день, коли славний Паріс і Феб-Аполлон дальносяжний
Вб'ють біля Скейської брами тебе, хоч який ти хоробрий".
Мовив він так, і смерть йому питьмою очі окрила,
Вийшла із тіла душа й подалась до оселі Аїда,
З плачем за долю свою, покидаючи юність і силу,
А до померлого все ж промовив Ахілл богосвітлий:
"Смертю умри! А я свою стріну загибель тоді, як
Зевс та інші безсмертні мені її схочуть послати!"

Мовлячи це, із убитого витяг він мідного списа
Й набік одкинув, а зброю його, закривавлену вельми,
Зняв із плечей. Звідусіль позбігались синове ахейські
І дивувались, красу споглядаючи й постать могутню Гектора.
Й жоден із них не минув його списом кольнути.
Дехто іще, на сусіда свого позираючи, мовив:
"Леле! А Гектор сьогодні на дотик неначебто м'якший,
Аніж коли на човни до нас полум'я кидав палюче!"
Мовлячи так, його ратищем кожен старався вколоти.
Зняв тоді зброю його прудконогий Ахілл богосвітлий,
Серед ахеїв він став і слово промовив крилате:
"Друзі мої, ахеїв вожді і порадники мудрі!
Нині, коли мені вічні богове дали подолати
Мужа, що більше нам лиха накоїв, ніж інші всі разом,
Спробуймо збройно на місто ударить, щоб знати напевно,
Що у троян тих на думці і що вони мають робити —
Чи покидять по загибелі Гектора місто високе,
Чи залишатися й твердо стоять, хоч його вже й немає.
Нащо, проте, цими мислями любе тривожити серце?
При кораблях-бо лежить неоплаканий, без поховання,
Мертвий Патрокл. Не забуду його, поки я між живими
Перебуваю і поки мене мої носять коліна.
Й хоч у Аїді про мертвих маємо ми забувати,
Свого товариша любого й там пам'ятатиму завжди!
Нині ж, пеан¹ заспівавши, вернімось, юнацтво ахейське,
До кораблів глибодонних і трупа з собою візьмімо.
Слави сягли ми великої — Гектор поліг богосвітлий,
Той, що у Трої на нього усі, як на бога, молились!"
Мовивши так, він на Гектора діло замислив негідне:
Попробивав на обох йому дужих ногах сухожилля
В п'ятах, де щиколоть; ремені в них протягнувши бичачі,
До колісниці припнув, голові ж дав в пилу волочитись.
На колісницю зійшов, славну зброю убитого взявши,
Коней стьобнув батогом, і охоче вони полетіли.
Куряви хмара знялась над волоченим тілом, звихрилось
Чорне волосся, і вся голова його, досі прекрасна,
В поросі билась густім. Ворогам-бо його на наругу
Зевс хмаровладний віддав у ріднім вітчизнянім краї.
Пилом бруднилась його голова. А мати, на сина
Глянувши, стала ридати й, далеко від себе жбурнувши
Світлу намітку свою, виривать почала свої коси.

Жалібно й любий ридав його батько, й усюди навколо
Плач і сумне голосіння лунали по цілому місту.
Схоже було це найбільше на те, ніби Троя висока
Полум'ям вся негасимим од верху до низу палала...

1 Пеан — хорова пісня з приспівом: "Іо, Пайан" (звертання до Аполлона) — пісня перемоги чи заохочування воїнів до бою.